

Domniemanie niewinności – blaski i cienie

Prezentacja online, 3 lipca 2025 r.

Dr Lorenzo Bernardini

Naukowiec ze stopniem doktora w dziedzinie prawa karnego,
Uniwersytet Luksemburski

Wprowadzenie do dyrektywy 2016/343 w sprawie domniemania niewinności

Wieloskładnikowe ramy prawne (I)

Artykuł 48 karty praw podstawowych

1. Każdego oskarżonego **uważa się za niewinnego**, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona zgodnie z prawem.
2. Każdemu oskarżonemu gwarantuje się poszanowanie **prawa do obrony**.

Jak wypełnić zakres i znaczenie tych wyrażeń?

Podobne prawa ustanowiono w **Europejskiej Konwencji Praw Człowieka**

- Art. 6 ust. 2 EKPC – **prawo do domniemania niewinności**
- Art. 6 ust. 3 EKPC – **prawo do obrony**

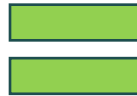
Wieloskładnikowe ramy prawne (II)

Art. 52 ust. 3 karty (**klauzula równoważności**)

znaczenie i zakres praw ustanowionych w karcie, które odpowiadają prawom gwarantowanym w EKPC, muszą być tożsame ze znaczeniem i zakresem tych ostatnich, wynikającym z odpowiedniego artykułu EKPC

Domniemanie niewinności

Art. 48 ust. 1
karty

Art. 6 ust. 2
EKPC

Prawo do obrony

Art. 48 ust. 2
karty

Art. 6 ust. 3
EKPC

TSUE może **nie uwzględnić orzecznictwa ETPC**, ale **wyłącznie** w celu zapewnienia **wyższego poziomu ochrony** niż gwarantowany przez EKPC

Wieloskładnikowe ramy prawne (III)

Domniemanie niewinności

Dyrektywa (UE) 2016/343 – domniemanie niewinności

Prawo do obrony

- i) **Dyrektywa 2010/64** – prawo do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego;
- ii) **Dyrektywa 2012/13** – prawo do informacji;
- iii) **Dyrektywa 2013/48** – prawo dostępu do adwokata;
- iv) **Dyrektywa 2016/1919** – prawo do pomocy prawnej z urzędu;
- v) **Dyrektywa 2016/343** – prawo do nieskładania wyjaśnień i do obecności na rozprawie
- vi) **Dyrektywa 2016/800** – gwarancje procesowe dla dzieci

Wieloskładnikowe ramy prawne (IV)

Dyrektywa (UE) 2016/343 – domniemanie niewinności

Dyrektywa UE 2016/343: Kontekst i cel

Kontekst: Element wysiłków Unii zmierzających do umocnienia praw procesowych

2009: Harmonogram działań Rady mających na celu umocnienie praw procesowych

2010-2013: Przyjęcie trzech pierwszych dyrektyw w sprawie praw procesowych

2016: Dyrektywa 2016/343 w sprawie domniemania niewinności

Cel: Wzmocnienie prawa do rzetelnego procesu sądowego przez ustanowienie wspólnych norm minimalnych

Przeznaczenie: Zwiększenie wzajemnego zaufania państw członkowskich do ich systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych

Zakres dyrektywy (art. 2)

Ma zastosowanie do: Osób fizycznych będących podejrzanymi lub oskarżonymi

Nie ma zastosowania do: Osób prawnych (przedsiębiorstw)

Harmonogram stosowania:

Od chwili, gdy dana osoba staje się podejrzaną/oskarżoną, do czasu uprawomocnienia się orzeczenia

Na wszystkich etapach:

Postępowanie przygotowawcze, proces, postępowanie odwoławcze

Wieloskładnikowe ramy prawne (V)

Naczelną zasadą: Domniemanie niewinności (art. 3)

„Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani i oskarżeni byli uważani za niewinnych, do czasu udowodnienia im winy zgodnie z prawem.”

Praktyczne implikacje:

Ciężar dowodu

Oskarżenie musi udowodnić winę ponad wszelką wątpliwość

Sposób traktowania oskarżonego/podejrzanego przez organy

Funkcjonariusze publiczni muszą traktować podejrzanych jako niewinnych na wszystkich etapach postępowania

Postrzeganie przez opinię publiczną

Ochrona przed przedstawianiem osób jako winnych przed zapadnięciem wyroku skazującego

Publiczne wypowiedzi o winie (art. 4)

Główny zakaz:

Organy publiczne w swoich wypowiedziach publicznych oraz w orzeczeniach sądowych nie mogą się odnosić do podejrzanego lub oskarżonego jako do winnego, o ile wina tego podejrzanego lub oskarżonego nie została ustalona zgodnie z prawem.

Wyjątki:

- Czynności oskarżyciela, które zmierzają do wykazania winy (np. wniesienie aktu oskarżenia)
- Wstępne decyzje o charakterze procesowym wydawane na podstawie podejrzenia lub dowodów

Środki naprawcze:

Państwa członkowskie zobowiązane są do wprowadzenia odpowiednich i skutecznych środków naprawczych na wypadek naruszenia praw

Wieloskładnikowe ramy prawne (VI)

Sposób przedstawienia podejrzanych i oskarżonych (art. 5)

Główny zakaz:

Podejrzani i oskarżeni nie mogą być przedstawiani, w sądzie lub publicznie, jako winni poprzez stosowanie środków przymusu fizycznego

Przykładowe środki przymusu fizycznego:

- Użycie kajdanek ze względów niepodyktowanych bezpieczeństwem
- Montowanie szklanych zabezpieczeń na salach rozpraw jako standardowa praktyka
- Wymaganie, aby oskarżony/podejrzany założył więzienny uniform na posiedzenie jawne

Wyjątki:

Stosowanie środków przymusu fizycznego może być uzasadnione w konkretnym przypadku w celu:

- Zapewnienia bezpieczeństwa
- Uniemożliwienia ucieczki
- Zapobieżenia kontaktowi podejrzanego/oskarżonego z osobami trzecimi

Ciężar dowodu (Art. 6)

Podstawowa zasada:

Przy ustalaniu winy podejrzanych i oskarżonych ciężar dowodu spoczywa na oskarżeniu.

Rola sądownictwa:

Sędziowie i sądy powinny zajmować się poszukiwaniem dowodów zarówno obciążających, jak i uniewinniających.

Przywilej rozstrzygnięcia wątpliwości na korzyść podejrzanego/ oskarżonego:

Wszelkie wątpliwości co do winy należy rozstrzygać na korzyść podejrzanego lub oskarżonego

Standard dowodu: Ponad wszelką wątpliwość

Prawo do nieskładania wyjaśnień i prawo do nieobciążania samego siebie (art. 7)

Prawo do nieskładania wyjaśnień:

Podejrzani i oskarżeni mają prawo do nieskładania wyjaśnień w związku z czynem zabronionym, o którego popełnienie są podejrzani lub oskarżeni.

Prawo do nieobciążania samego siebie:

Podejrzani i oskarżeni mają prawo do nieobciążania samego siebie

Korzystanie z tych praw:

Nie może być wykorzystywane przeciwko podejrzanym/oskarżonym ani uznawane za dowód popełnienia danego czynu zabronionego

Wyjątki:

Materiał dowodowy zgromadzony przy zastosowaniu przewidzianych prawem środków przymusu i który istnieje niezależnie od woli podejrzanego lub oskarżonego (np. próbki DNA, badania oddechu)

Wieloskładnikowe ramy prawne (VII)

Kluczowe aspekty domniemania niewinności według dyrektywy 2016/343:

- Podejrzani i oskarżeni uważani za niewinnych, do czasu udowodnienia im winy zgodnie z prawem
- Organy publiczne nie mogą odnosić się do podejrzanych jako do winnych przed ich skazaniem
- Środki przymusu fizycznego powinny być stosowane wyłącznie w uzasadnionych, konkretnych przypadkach
- Ciężar dowodu spoczywa na oskarżeniu; wszelkie wątpliwości należy rozstrzygać na korzyść oskarżonego
- Prawo do nieskładania wyjaśnień i prawo do nieobciążania samego siebie

Tymczasowe aresztowanie a zasada domniemanie niewinności – brak harmonizacji?

Tymczasowe aresztowanie a domniemanie niewinności (Sprawa C-310/18 PPU – Milev)

Okoliczności faktyczne

- Przeciwno E. Milevowi toczy się postępowanie karne w Bułgarii;
- Zostaje on **tymczasowo aresztowany**;
- Składa on przed sądem pierwszej instancji **wniosek o zwolnienie z aresztu**.

Kwestie prawne

- Zgodnie z krajowym orzecznictwem tymczasowe aresztowanie wymaga istnienia „**uzasadnionego podejrzenia**”, że doszło do popełnienia przestępstwa – czy „uzasadnione podejrzenie” należy to rozumieć jako ustalenie wyłącznie „**na pierwszy rzut oka**”, czy jako istnienie „**wysokiego prawdopodobieństwa**” w świetle zasady domniemanie niewinności?
- Czy sąd może uzasadnić swoje rozstrzygnięcie w kwestii tymczasowego aresztowania **w ten sposób, by nie przeciwstawiać obciążających i odciążających dowodów, nawet jeśli obrońca oskarżonego przedstawił argumenty w tym względzie?**

Istotne przepisy prawa Unii

- Art. 3 dyrektywy 2016/343 – podejrzani i oskarżeni są uważani za **niewinnych** do czasu udowodnienia im winy zgodnie z prawem;
- Art. 4 dyrektywy 2016/343 – organy publiczne w orzeczeniach sądowych nie mogą odnosić się do podejrzanego lub oskarżonego jako do **winnego**, z zastrzeżeniem wstępnych decyzji, które opierają się na **podejrzeniu lub obciążającym materiale dowodowym**, do czasu udowodnienia tej osobie winy zgodnie z prawem

Pytania prejudycjalne

- Czy **art. 3, art. 4 ust 1 dyrektywy 2016/343** w świetle **art. 47 i art. 48 karty** należy interpretować w taki sposób, że przy podejmowaniu decyzji w sprawie podstaw tymczasowego aresztowania sąd powinien stwierdzić, iż **na pierwszy rzut oka** oskarżony mógł popełnić dane przestępstwo, czy też przeciwnie, konieczne jest stwierdzenie przez sąd, że istnieje **wysokie prawdopodobieństwo** w tym zakresie.
- Czy przepisy te oznaczają, że sąd krajowy orzekający w sprawie wniosku o zmianę środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania może uzasadnić swoją decyzję **bez przeciwstawiania dowodów obciążających i odciążających**, czy też sąd ten powinien udzielić **jasnej odpowiedzi** na argumenty przedstawione przez osobę pozbawioną wolności.

Opinia rzecznika generalnego

W przypadku, gdy dowody odciążające nie wydają się nieprawdopodobne, sąd rozpatrujący zażalenie na postanowienie o tymczasowym aresztowaniu musi je uwzględnić wraz z **dowodami obciążającymi** w celu oceny, czy istnieje uzasadnione podejrzenie, że ten oskarżony popełnił przestępstwo.

Uzasadnienie

- Zgodnie z wymogami art. 3 i 4 dyrektywy w świetle Motywu 16 **orzeczenia (decyzje) dotyczące tymczasowego aresztowania nie mogą przedstawiać podejrzanego jako winnego;**
- Organy sądowe muszą sprawdzić, czy istnieje **materiał dowodowy obciążający podejrzanego lub oskarżonego, który wystarcza do uzasadnienia** danej decyzji, a decyzja może zawierać odniesienie do tego materiału;
- Dyrektywa zmierza jednak wyłącznie do określenia **norm minimalnych** – nie reguluje ona **wszystkich warunków** podejmowania decyzji dotyczących tymczasowego aresztowania;
- Decyzje o tymczasowym aresztowaniu mogą być podejmowane przez państwa członkowskie pod warunkiem, że nie przedstawiają one podejrzanego jako winnego.

Uzasadnienie

- Niemniej, ustalenie **przesłanek** wydawania decyzji o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, np. **stopnia przekonania** w odniesieniu do sprawcy przestępstw lub **sposobu oceny różnych środków dowodowych** – kwestie te podlegają wyłącznie **prawu krajowemu**.

Wyrok

Art. 3 i art. 4 ust. 1 dyrektywy (UE) 2016/343 nie stoją na przeszkodzie wydaniu wstępnych decyzji o charakterze procesowym, jak postanowienie o przedłużeniu tymczasowego aresztowania, które opiera się na obciążającym materiale dowodowym, pod warunkiem, że decyzje te nie przedstawiają osobowy tymczasowo aresztowanej jako winnej.

Dyrektywa ta **nie reguluje** natomiast przesłanek wydawania postanowień o zastosowaniu tymczasowego aresztowania.

Ciężar dowodu, tymczasowe aresztowanie i domniemanie niewinności (sprawa C-8/19 PPU – RH)

Okoliczności faktyczne

- Przeciwnie RH toczy się postępowanie karne w Bułgarii;
- Zostaje on **tymczasowo aresztowany**;
- RH składa wniosek o uchylenie tymczasowego aresztu – sąd musi zdecydować, **czy nadal istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełnił on przestępstwo**

Kwestie prawne

- Sąd odsyłający **wskazuje na trudności** z uzasadnieniem tymczasowego aresztowania na podstawie obciążającego materiału dowodowego **bez naruszania zasady domniemanie niewinności** (tj. tak, aby **nie przedstawić RH jako winnego**, a jednocześnie udzielić odpowiedzi na zarzuty podniesione przez jego obrońcę);
- Bułgarskie orzecznictwo zobowiązuje sądy do orzekania **bez oczekiwania na odpowiedź na wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym**; w przypadku **zwłoki** przewidziano **sankcje dyscyplinarne**.

Istotne przepisy prawa Unii

- **Art. 267 TFUE**: prawo sądów krajowych do składania wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.
- **Art. 47 ust. 2 karty**: prawo do rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie.
- **Dyrektywa 2016/343**, zwłaszcza: **Art. 4** → zakaz publicznych wypowiedzi o winie; **art. 6** → ciężar dowodu spoczywa na oskarżeniu; **Motyw 16** → postanowienia o tymczasowym aresztowaniu mogą opierać się na obciążającym materiale dowodowym, ale nie mogą odnosić się do oskarżonego jako winnego.

Pytania prejudycjalne

(1) Czy prawo krajowe (**art. 489 ust. 2 NPK**), które zobowiązuje sądy do orzekania w sprawie tymczasowego aresztowania bez oczekiwania na odpowiedź TSUE na wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jest zgodne z **art. 267 TFUE** i **art. 47 ust. 2 karty**?

(2) Czy zgodnie z **dyrektywą 2016/343** sąd krajowy:

- (a) musi sprawdzić, czy istnieje **wystarczający materiał dowodowy** zanim wyda rozstrzygnięcie w przedmiocie przedłużenia tymczasowego aresztowania;
- (b) musi **udzielić odpowiedzi na zarzuty podniesione przez obrońcę**, dotyczące braku takiego materiału dowodowego;
- (c) narusza prawo Unii, jeśli uzasadnia orzeczenie dotyczące tymczasowego aresztowania zgodnie z **orzecnictwem ETPC** i **stwierdza samo istnienie obciążającego materiału dowodowego**.

Uzasadnienie

- Sądy krajowe **muszą dysponować swobodą w zakresie kierowania wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym** i oczekiwania na odpowiedź (art. 267 TFUE).
- Sankcje dyscyplinarne w tym względzie **naruszają niezależność sądów**.
- Dyrektywa 2016/343 **nie** reguluje krajowych zasad stosowania tymczasowego aresztowania, ale:
 - Decyzje mogą opierać się na **obciążającym materiale dowodowym**, pod warunkiem, że sąd nie wypowiada się publicznie o winie podejrzanego/oskarżonego;
 - Sądy mogą **wyważyć dowody obciążające i odciążające** oraz udzielić odpowiedzi na zarzuty obrońców;
 - Tego rodzaju akty proceduralne **nie** naruszają zasady domniemania niewinności.
- Autonomia proceduralna zostaje zachowana **w granicach wyznaczonych prawem Unii**.

Opinia rzecznika generalnego

Nie dotyczy – Trybunał orzekł w formie postanowienia z uzasadnieniem (art. 99 Regulaminu postępowania)

W każdym wypadku należy przypomnieć, że dyrektywy 2016/343 nie można interpretować – w świetle minimalnego charakteru zamierzonego w niej celu polegającego na harmonizacji – jako instrumentu kompletnego i wyczerpującego, w którym określono by wszystkie przesłanki przyjęcia postanowienia o tymczasowym aresztowaniu, zarówno jeśli chodzi o szczegółowe zasady badania różnych dowodów, jak i o zakres uzasadnienia takiego postanowienia (wyrok z dnia 19 września 2018 r., Milev, C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, pkt 47).

Wyrok

Art. 267 TFUE oraz art. 47 ust. 2 karty:

- Przepisy prawa krajowego **nie mogą stać na przeszkodzie** składaniu wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym lub oczekiwanie na odpowiedź ani karać sądów za takie postępowanie.

Art. 4 i 6 dyrektywy 2016/343:

- **Nie** stoją na przeszkodzie wydawaniu postanowień w przedmiocie tymczasowego aresztowania, **opierających się na obciążającym materiale dowodowym**;
- Sądy **mogą przedstawiać uzasadnienia i udzielać odpowiedzi obronie**, *pod warunkiem niewypowiadania się co do winy*.

Rozkład **ciężaru dowodu** przy wydawaniu postanowień dotyczących tymczasowego aresztowania jest regulowany **zgodnie z prawem krajowym**, przy jednoczesnym poszanowaniu przepisów karty i dyrektywy 2016/343.

Ciężar dowodu, tymczasowe aresztowanie i domniemanie niewinności (sprawa C-653/19 PPU – DK)

Okoliczności faktyczne

- Przeciwnie DK toczy się postępowanie karne w Bułgarii;
- Zostaje on **tymczasowo aresztowany**;
- Składa on przed sądem pierwszej instancji **wniosek o zwolnienie z aresztu**.

Kwestie prawne

- W Bułgarii kontrolę zasadności tymczasowego aresztowania przeprowadza sąd rozpoznający sprawę – po potwierdzeniu, że aresztowanie jest zgodnie z prawem, zostaje ono utrzymane bez ograniczenia w czasie;
- Sąd **nie może** w późniejszym czasie ponownie zbadać tej kwestii z urzędu (*motu proprio*);
- **Wykazanie** istnienia nowych okoliczności, które uzasadniałyby zwolnienie z aresztu, należy do **oskarżonego**.
- Sąd krajowy powziął wątpliwości, czy **rozkład ciężaru dowodu** jest zgodny z zasadą domniemanie niewinności.

Istotne przepisy prawa Unii

- **Art. 6 dyrektywy 2016/343 – ciężar dowodu** przy ustalaniu winy podejrzanych i oskarżonych spoczywa na oskarżeniu;

Pytania prejudycjalne

Czy ustawodawstwo krajowe, które przewiduje, że zmiana okoliczności stanowi przesłankę uwzględnienia wniosku obrony o uchylenie tymczasowego aresztowania oskarżonego, jest zgodne z **art. 6 i Motywem 22 dyrektywy 2016/343** oraz z **art. 6 i 47 karty**?

Opinia rzecznika generalnego

Art. 6 dyrektywy **nie ma zastosowania do** postępowania w przedmiocie tymczasowego aresztowania.

Uzasadnienie

- Zgodnie z wymogami art. 3 i 4 dyrektywy **orzeczenia (decyzje) dotyczące tymczasowego aresztowania nie mogą przedstawiać podejrzanego jako winnego;**
- Art. 6 dyrektywy reguluje rozkład ciężaru dowodu wyłącznie w odniesieniu do orzeczeń sądu rozstrzygających o winie;
- **Orzeczenia mającego na celu utrzymanie tymczasowego aresztowania nie można zakwalifikować jako orzeczenia sądu rozstrzygającego o winie oskarżonego;**
- W związku z powyższym art. 6 dyrektywy nie ma zastosowania;
- Kwestia **rozkładu ciężaru dowodu** może być regulowana przez państwa członkowskie (**autonomia proceduralna**)

Wyrok

Art. 6 of dyrektywy 2016/343 oraz **art. 6 i 47 karty praw podstawowych UE** **nie mają zastosowania** do ustawodawstwa krajowego uzależniającego zwolnienie tymczasowo aresztowanej osoby od wykazania przez tę osobę istnienia nowych okoliczności uzasadniających uwolnienie.

Konsekwencje

Rozkład ciężaru dowodu w ramach krajowej **procedury dotyczącej** tymczasowego aresztowania jest regulowany **jedynie prawem krajowym**.

Gwarancje dotyczące równoległych postępowań karnych

Procedura ugodowa a domniemanie niewinności (Sprawa C-377/18 – AH i inni)

Okoliczności faktyczne

- Przeciwko sześciu osobom (MH i innym) wszczęte zostaje postępowanie karne w sprawie ich **przynależności do zorganizowanej grupy przestępczej**;
- MH zawiera **ugodę** z prokuratorem – przyznaje się do winy w zamian za obniżenie kary;
- MH przyznaje, że **należy** do zorganizowanej grupy przestępczej wraz z pozostałymi pięcioma osobami które, jednak, nie przyznają się do winy;

Kwestie prawne

- Czy przedmiotowa ugoda jest zgodna z zasadą **domniemanie niewinności**?

Istotne przepisy prawa Unii

- **Art. 4 ust. 1 dyrektywy 2016/343** – do czasu udowodnienia podejrzanemu/oskarżonemu winy organy publiczne w swoich orzeczeniach sądowych innych niż rozstrzygające o winie nie mogą odnosić się do takiej osoby jako winnej.

Pytania prejudycjalne

Czy art. 4 ust. 1 dyrektywy 2016/343 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie temu, aby ugoda, w której oskarżony przyznaje się do winy w zamian za obniżenie kary, **wymieniała wyraźnie jako współsprawców** danego przestępstwa nie tylko oskarżonego, ale także **pozostałych oskarżonych**, którzy nie przyznali się do winy?

Opinia rzecznika generalnego

- Przedmiotowa ugoda jest **zgodna** z prawem Unii pod warunkiem, że:

i) informacje dotyczące pozostałych oskarżonych są **niezbędne** do dokonania **kwalifikacji prawnej** zarzucanego czynu;

ii) informacjom tym towarzyszą sformułowania, które **wyraźnie wskazują**, że przeciwko tym osobom toczą się odrębne postępowania karne, a **ich wina nie została stwierdzona** zgodnie z prawem

Uzasadnienie

- Dyrektywa 2016/343 **ma zastosowanie** – oskarżeni są **podejrzanymi** w postępowaniu karnym
- Art. 48 ust. 1 karty odpowiada **art. 6 ust. 2 EKPC** – istotność orzecznictwa ETPC jako **minimalny punkt odniesienia**;
- *Karaman przeciwko Niemcom* (ETPC, 2014):
 - „**dobór słów**” w orzeczeniach sądu ma zasadnicze znaczenie;
 - decyzje odnoszące się do uczestnictwa osób trzecich **nie są same w sobie niezgodne z prawem**, ale powinny zawierać wyłącznie informacje **konieczne do oceny odpowiedzialności karnej** zainteresowanej osoby – **nie** powinny **wstępnie przesądzać** o odpowiedzialności pozostałych osób.

Wyrok

Art. 4 ust. 1 dyrektywy 2016/343 nie stoi na przeszkodzie, by ugoda, w której oskarżony przyznaje się do winy w zamian za obniżenie kary, wymieniała wyraźnie jako współsprawców danego przestępstwa także innych oskarżonych pod warunkiem, że

- informacja ta jest niezbędna do dokonania kwalifikacji odpowiedzialności prawnej oskarżonego, który zawarł wspomnianą ugodę,
- a, po drugie, że ugoda ta wskazuje wyraźnie, że przeciwko tym pozostałym oskarżonym toczy się odrębne postępowanie karne i że ich wina nie została stwierdzona zgodnie z prawem.

Czy na osobę prawną można nałożyć karę pieniężną przed prawomocnym zakończeniem postępowania? (Sprawa 203/21 – DELTA STROY 2003)

Okoliczności faktyczne

- Bułgarska prokuratura kieruje do krajowego sądu wnioski o nałożenie wobec Delta Stroy 2003, **bułgarskiej spółki**, w ramach **odrębnego postępowania**, kary pieniężnej z tytułu przestępstwa dotyczącego podatku VAT rzekomo popełnionego przez jej **reprezentanta (ZK)**. ZK została oskarżona o **uniknięcie zapłaty kwoty ok. 5800 euro**, odpowiadającej należnemu VAT.
- Podczas, gdy **postępowanie karne przeciwko ZK było nadal w toku**, **na spółkę nałożono karę** zgodnie z bułgarskim prawem (ZANN), ze względu na to, że w wyniku popełnienia przez ZK przestępstwa uzyskała ona korzyść majątkową.
- Zgodnie z bułgarskimi przepisami (art. 83a ZANN) na osobę prawną można nałożyć sankcję karną **nawet zanim osoba, która ją reprezentuje, zostanie prawomocnie skazana**.

Pytania prejudycjalne

- Czy na osobę prawną można nałożyć karę pieniężną z tytułu **czynu zabronionego, którego popełnienie nie zostało jeszcze ustalone** (tj. gdy postępowanie wobec osoby fizycznej reprezentującej tę osobę prawną nie zostało jeszcze prawomocnie zakończone)?
- Czy wysokość tej kary można określić **w wysokości korzyści, jaką rzekomo uzyskano z danego przestępstwa**, którego popełnienie **nie zostało jeszcze ustalone**?
- Czy przedmiotową karę można uznać za „**konfiskatę**” w świetle prawa Unii?

Istotne przepisy prawa Unii

- **Art. 48 karty** – domniemanie niewinności;
- Dyrektywa 2014/42/UE (w sprawie zabezpieczenia i konfiskaty)
- Decyzje ramowe **2005/212/WSiSW** oraz **2005/214/WSiSW** (konfiskata i kary o charakterze pieniężnym)

Opinia rzecznika generalnego

- (i) Kara pieniężna nałożona na osobę prawną ma **charakter karny**, a co za tym idzie zastosowanie mają prawa podstawowe wynikające z art. 47-49 karty.
- (ii) Rzecznik podkreślił, **że osobom prawne mogą korzystać z praw podstawowych**.
- (iii) Dokonał on rozróżnienia między karami pieniężnymi a konfiskatą, stwierdzając, że **kar pieniężnych wymierzanych w ramach bułgarskiego systemu prawnego nie można uznać za konfiskatę** w rozumieniu prawa Unii.
- (iv) Rzecznik potwierdził, że dane przestępstwo **można przypisać osobie prawnej ze względu na czyny dokonane przez jej reprezentanta**, ale tylko wówczas, gdy istnieją adekwatne gwarancje procesowe.
- (v) **Co do drugiego domniemania (że doszło do popełnienia przestępstwa)**, uznał on, że jest ono **problematyczne**, jeśli stoi na przeszkodzie skutecznemu wykonywaniu przez osobę prawną przysługującego jej prawa do obrony przed nałożeniem kary.

Uzasadnienie

- Sprawa nie dotyczy konfiskaty
 - Nałożona kara pieniężna nie stanowi „konfiskaty” w rozumieniu dyrektywy 2014/42 lub decyzji ramowej 2005/212.
 - Jest ona **sankcją karną** nakładaną zgodnie z prawem krajowym.
- Rola praw podstawowych
 - Ponieważ sprawa dotyczy podatku VAT (środków unijnych), **zastosowanie ma prawo Unii**, a także (w pełni) karta (*doktryna Åkerberga Franssona*).
 - Centralne znaczenie ma tu art. **48 karty** (domniemanie niewinności, prawo do obrony).
- Naruszenie domniemania niewinności
 - W Bułgarii – na osobę prawną **można nałożyć sankcję karną, nawet zanim osoba, która ją reprezentuje, zostanie prawomocnie skazana.**
 - Sąd nie może ocenić, czy faktycznie doszło do popełnienia przestępstwa; zakłada prawdziwość oskarżenia.
 - **Osoba prawna nie może skutecznie zakwestionować oskarżenia ani przedstawić pełnej obrony** – brak znaczącego środka odwoławczego.
- Nieproporcjonalne naruszenie
 - Nawet jeśli ochrona interesów finansowych Unii jest celem uzasadnionym, środki podejmowane w celu jego realizacji muszą mieć **proporcjonalny** charakter.
 - System ten **jest nadrzędny w stosunku do gwarancji procesowych**, co stanowi **oczywiste naruszenie art. 48 karty.**

Wyrok

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 48 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, na mocy którego sąd krajowy może orzec wobec osoby prawnej sankcję karną za przestępstwo, za które odpowiedzialność ponosi osoba fizyczna, która jest uprawniona do zaciągania w imieniu tej osoby prawnej zobowiązań lub do jej reprezentowania, w przypadku gdy owej osobie prawnej nie umożliwiono zakwestionowania faktu zaistnienia tego przestępstwa.

Dziękuję za uwagę!

Dr Lorenzo Bernardini

Naukowiec ze stopniem doktora w dziedzinie prawa karnego,
Uniwersytet Luksemburski

lorenzo.bernardini@uni.lu

